

RECENSIONER

Lätt-sträckläst om läkemedel

LÄKEMEDEL SOM FÖRÄNDRAT VÄRLDEN

164 sidor

Författare: Johan Wennerberg**Förlag:** Apotekarsocieteten; 2012

ISBN 978-91-9794-525-7

Denna lätt-sträcklästa läkemedelsbok har som undertitel »Historia om vetenskap, slump och envishet«. Femton läkemedel från morfin till sildenafil är väl valda ur vår långa moderna farmakologihistoria. Tema för en uppföljare saknas inte, med heparin och en rad andra biologiska och syntetiska läkemedel som exempel.

Varje kapitel beskriver utvecklingen

av medlet, som i varierande grad just utgörs av vetenskap, slump och envishet. Det är en mycket imponerande och initierad samling fakta som presenteras. Att vetenskap och envishet (och anslag!) ligger bakom de flesta medicinska framstegen är ingen nyhet för oss som tangerat denna sfär. Därför är slumpens inverkan särskilt intressant. Sulfa är ett bra exempel:

H Hörlein vid en av tyska Bayers anläggningar patenterade 1909 sulfanilamid för att få azofärger att binda till ullproteiner och bli tvättäkta. En kemist och en immunolog vid Rockefeller Institute i New York tillverkade potentiellt antibakteriella substanser. År 1915 fann de att sulfanilamid var verksamt mot streptokocker och pneumokocker, men de tyckte substansen var för enkel

för att kunna ha någon effekt och uteslöt den därför i vidare experiment. Patologen och onkologen G Domagk anställdes vid Bayer 1927 för att hitta ett antibakteriellt medel. Det första han gjorde var att etablera en experimentell infektionsmodell i mus.

Bayer ingick i IG Farbe-

nindustrie, som tillverkade kemiska färgämnen. Domagk började därför sitt letande bland färgämnen – logiskt, eftersom bakterier kunde färgas av en del substanser, och man visste (hur?) att en del färgämnen kunde avdöda mikroorganismer. Vissa av de lovande bakteriedödande substanserna dödade även mössen, men Domagk

gav inte upp och kunde senare visa att färgämnet prontosil fungerade. I smyg behandlade han framgångsrikt sin sex-åriga dotter, som fått streptokocksepsis efter en olycka. Hans resultat fick ett kyligt mottagande 1935, men när den amerikanske presidenthustrun Eleanor Roosevelt specialrekvirerade preparatet för sin son kom ett genombrott.

En annan pionjärbehandling var den av Winston Churchills

livshotande lunginflammation i Nordafrika tidigt under andra världskriget. Ett tyskt läkemedel kunde ha förändrat utgången av kriget.

Patentstridigheter är återigen sulfa ett bra exempel på. Frankrike tillät inte patentering av läkemedel och framställde snabbt bland annat sulfanilamid, den verksamma nedbrytningsprodukten av prontosil. Patentet på sulfanilamid hade gått ut och Frankrike anklagade Tyskland för att medvetet ha gjort prontosil mer komplicerat för att dölja den patentlösa situationen.

Hässles metoprolol och omeprazol är svenska succéläkemedel (s k »blockbusters«), som behandlas i två mycket spännande kapitel. Ivan Östholms, Lars Werkö och Arvid Carlssons fina insatser lyfts fram, men viktiga synteskemister och biologer borde ha avtackats – Arne Brännström, Ulf Junggren, S E Sjöstrand och J Einar Carlsson.

Volymen är förnämligt illustrerad. Förutom sedvanlig litteraturförteckning finns det ett personregister, ett bildregister och ett sakregister.

Volymen passar väl in i klinikers och öppenvårdsstationers bibliotek. Vi ser fram emot del 2 och en analys av hur vi kan aktivera våra politiker att stimulera ny läkemedelsforskning.

Åsa Ljungh

docent, överläkare, Lund

Sår – i ny reviderad upplaga

SÅR

490 sidor

Författare: Christina Lindholm**Förlag:** Studentlitteratur; 2012

ISBN 978-91-44-05442-1

Boken »Sår« kom första gången 1995 och nu kommer en efterlängtat reviderad upplaga.

Bokens författare, Christina Lindholm, professor vid Sophiahemmet

Högskola/Karolinska universitetssjukhuset, Stockholm, är sedan många år en engagerad kliniker, internationellt erkänd föreläsare och utbildare inom området sår. Hon har sett hur detta specifika medicinska område har vuxit under de senaste decennierna och utvecklats till en klinisk specialitet.

Syftet med boken »Sår« är att den ska tjäna som en inspirations- och kunskapskälla för att öka intresset för patienter med svårsläkt sår.

Författarens strävan har varit att ge en vetenskaplig och klinisk förankring i ämnet sår, vilket hon lyckats med i denna omfattande bok, där mer än 600 referenser ger underlag till praktiska behandlingsstrategier.

2012 års upplaga ger en täckande bild av hur sårområdet ser ut i dag, och boken kan med fördel läsas av all personal som behandlar svårsläkt sår, av studenter som vill ta del av ny kunskap och av

Frikostig bild av förnedring och förtvivlan

FÖRNEDRINGENS ANATOMI

235 sidor

Författare: Carl-Magnus Stolt

Förlag: BookLund; 2012

ISBN 978-91-86420-88-8

Författaren, som tidigare varit professor i humanistisk medicin vid KI, har under en längre period skrivit ett tiotal böcker, ofta i gränslandet mellan humaniora/ medicin/naturvetenskap. Just humanismen och utövande av humanism inom läkaryrket har varit fokus exempelvis i boken »Medicinen och det mänskliga« (Natur och Kultur; 2003) Den nu utgivna boken har fokus inställt på läkaren Ivar Sandström som vid 25 års ålder, som medicine student vid Uppsala universitet 1877, upptäckte bisköldkörtlarnas förekomst hos människa. Han avslutade därmed utvecklingen av en vetenskap, den makroskopiska anatomin.

I den nyutgivna boken »Förnedringens anatomi« skildras på drygt 200 sidor Ivar Sandströms liv i det sena 1800-talets Sverige, framför allt i Uppsala. Boken är skriven under en djup personlig kris för författaren för några år sedan. Han lade allt annat åt sidan och ägnade sig under en period helt åt att spåra Ivar Sandström i arkiven och på annat sätt. Han har tagit del av brev och dokument, men också läst och lyssnat till den litteratur och musik som omgav Ivar Sandström. Boken fokuserar på människan Ivar Sandström och vi får

utöver hans studier, forskning och arbete även ta del av hans familjeliv samt senare psykiska sjukdom, missbruk och slutligen självmordet med en kula för pannan.

Boken följer Ivar Sandström från vaggan till gravan. Vi får ta del av brev, anteckningar och hans egen sjukjournal från Uppsala Hospital där han vårdades för psykiska besvär och missbruk av morfin och alkohol vid ett par tillfällen. Boken är, som framgår av omslaget, en roman. Objektiva data blandas med bilder av hur författaren föreställer sig olika händelseförlopp, möten med människor och relationer.

Vi rör oss mellan dåtid och författarens nutid. Små vinjetter infogas, ofta tillsammans med författarens granne Knud som följeslagare, som sammanlänkar dåtid och samtid. Ivar Sandström var en flitig student som identifierade de risgrynsstora körtlarna på halsen först på hund och kanin. Sedan gjorde han detta till sin egen överraskning även på människa, där alla utgått från att det som fanns att upptäcka av organ redan var upptäckta. Ivar Sandströms sensationella upptäckt blev under lång tid glömd. Den artikel han skrev till dåtidens ledande anatomiska tidskrift, Virchows Archiv, blev refuserad. Han publicerade sitt arbete på svenska i Uppsala läkareföreningars förhandlingar. Smärtan och besvikelsen över att inte rättmätigt få uppskattning för år av hårt arbete lämnade honom aldrig.

Inför Ivar Sandströms förverkligan-

de av självmordet skildes romanens Ivar och författarens vägar. Författaren beskriver kort hur han själv genom »kärleken, vänskapen och musiken« åter hittade tillbaka till livet.

Det som gör boken spännande att ta del av är främst dess allmängiltighet. Vi får mängder med biografiska och andra data kring Ivar Sandström, men via en modig och frikostig bild av egen förtvivlan ges en allmängiltig spegling av smärta och vad den kan göra med en människa. För Ivar Sandströms del ledde den till en för tidig död. För författarens del hoppas vi se fler böcker av samma klass som han hittills skrivit, och där denna senaste är en av de märkligare. Det hade varit önskvärt att få se Ivar Sandström på bild, samt kanske även bilder av andra signifikanta personer i hans liv. Detta skulle kunna kompletteras till en kommande utgåva av boken. Några nyckelreferenser hade också varit användbara.

Carl-Magnus Stolt är i dag privatpraktiserande läkare i sin hemstad och en kollega som genom livets påfrestningar luttrats. Kanske har just dessa erfarenheter kunnat bidra till en fördjupad insikt om människan i allmänhet, och läkarens villkor i möten med mänsklig vanda i synnerhet. Stolt är en av landets mest kunniga personer inom medicinsk historia och humanistisk medicin. Vi tror att han har mycket att erbjuda sina läsare även i framtiden.

Herman Holm

överläkare, specialist i psykiatri, enheten för medicinhistoria, Lunds universitet

Peter M Nilsson

professor, chef, enheten för medicinhistoria, Lunds universitet

läkare som vill fördjupa sig i ämnet.

Boken är föredömligt indelad i kortare kapitel, som kan läsas var för sig. Kapitlen täcker allt från historik via definitioner, sårsläkning och sårbedömning till akuta sår, bensår, trycksår, fotsår hos diabetiker, maligna tumörsår, sårinfektion, läkningshämmande faktorer, sårsmärta, lokal sårbehandling till avancerad och biologisk sårbehand-

ling och omvårdnad. De enskilda kapitlen utmynnar i aktuell sårbehandling, vilket åskådliggörs genom rikliga och översiktliga illustrationer. Ett kapitel handlar om hälsoekonomiska och juridiska aspekter på sår.

Bokens bilagor för dokumentation saknar dock en hänvisning till det nationella kvalitetsregistret RiksSår, som på ett strukturerat sätt säkerställer diagnos och behandlingar.

Bilagorna, som riktar sig direkt till patienter med svårsläkt sår, i slutet av boken är föredömliga.

Christina Lindholms engagemang och gedigna kunskaper gör detta komplexa ämne överskådligt och högst intressant. Boken »Sår« är en efterlängtat kunskapsplattform då den uppfyller behoven hos en bred målgrupp och är ovärderlig både i den kliniska verksamheten och som utbildningsmaterial.

Rut F Öien

distriktsläkare, med dr medicinskt ansvarig för Sårcentrum Blekinge